

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАСАД ГРОМАДСЬКОЇ ЕТИКИ ТА ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

RELATIONSHIP BETWEEN THE PRINCIPLES OF PUBLIC ETHICS AND INTEGRITY OF PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE

Досліджено взаємозв'язок засад громадської етики та доброчесності державного управління в Україні. З'ясовано, що серед інститутів громадянського суспільства головними є недержавні некомерційні організації. Адже саме вони обумовлюють специфіку функціонування громадянського суспільства та шляхи його морального розвитку. Благодатним ґрунтом, на якому мало б «дозріти» патріотичне громадянське суспільство, яке неухильно живе за законами моралі, є духовне здоров'я кожного громадянина. Без нього в суспільстві «процвітатиме» насильство у всіх проявах.

Зауважено, що коріння усіх, зокрема аморальних, учинків людини сягають її серця. Тому, на думку Махатми Ганді (лідера ненасильницького звільнення індійського народу від панування англійців), саме серце має бути єдиним місцем боротьби добра зі злом. Обґрунтовано, що для зміни духовно-морального стану суспільства, необхідно, насамперед, допомогти кожній людині відкрити для себе такі моральні цінності, як добро, взаємоповага, патріотизм, згода і любов. Під час реалізації цих намірів слід упроваджувати нові підходи до моральної гармонізації свідомості кожної людини, зокрема, через творчість і просвіту з безпосередньою активною участю громадянина у цьому процесі.

Відтак, обумовлено, що моральне здоров'я громадянина, а отже, і суспільства, значною мірою залежить від навколишнього інформаційного поля, яке сьогодні перенасичене образами зла і жорстокості. Це неминуче призводить до зміни ціннісних установок, моральних орієнтирів соціуму.

Підкреслено, що від того, які ідеї відображають інформаційні ресурси – Інтернет, телебачення, радіо, преса, поліграфія – залежить формування моральних установок громадян, укріплення громадської думки. Отже, для розвитку свідомості людини у сфері моральності найперше необхідно гармонізувати суспільний інформаційний простір.

Ключові слова: громадська етика, доброчесність, громадянське суспільство, держава, людина, громадянин, державне управління.

The article is devoted to the study of the relationship between the principles of public ethics and integrity of public administration in Ukraine. In the course of studying the declared issues, it was found that the main institutions of civil society are non-governmental non-profit organizations. In modern conditions, they determine the specifics of civil society, the ways of its moral development. The fertile ground on which patriotic civil society, which lives by the laws of morality, should mature, is the spiritual health of every citizen, the absence of which causes prosperous violence in all its manifestations. It is known that the roots of this are in the heart of every person who commits immoral acts, so, according to Mahatma Gandhi (leader of the non-violent liberation of the Indian people from British rule), this place should be the only place where all battles of good and evil. It is substantiated that in order to change the spiritual and moral state of society, it is necessary, first of all, to help a person discover such moral values as kindness, mutual respect, patriotism, consent and love for all people, without exception. In the course of implementation of the named programs, it is necessary to introduce new approaches to moral harmonization of consciousness of each person through creativity and education with direct active participation of the person-citizen in this process. Therefore, it is conditioned that the moral health of a citizen, and hence of society, largely depends on the surrounding information field, which is now saturated with images of evil and cruelty, which leads to a change in values, moral guidelines. Public opinion is formed on what ideas the information resources of the Internet, television, radio, and press carry, and the moral attitudes of citizens depend. Therefore, for the development of human consciousness in the field of morality, it is necessary, first of all, to harmonize the information space around it.

Key words: public ethics, integrity, civil society, state, person, citizen, public administration.

УДК 342.241

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020.19.277>

Ганущин С.Н.

к. наук з держ. упр.,
доцент кафедри психології управління
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Постановка проблеми. Моральне відродження України – це складний процес злагодженої взаємодії у сфері державних форм управління; це відповідальні вчинки кожної людини і громадянина; це активна патріотично-духовна діяльність інститутів громадянського суспільства.

Учені-економісти та психологи зазначають, що серед складових цієї непомірної соціальної ціни, яку доводиться платити за радикальні економічні реформи в Україні, – зневага морально-психологічним світом людини, що спричиняє інтенсивне викорінення морально-етичної складової її соціального буття. Позбавлення суспільства від насильства, від

якого найбільш незахищені діти та молодь, – актуальна, гуманна і невідмінна мета держави і суспільства, реалізація якої передбачає застосування сучасних підходів до духовно-морального виховання українців. Утім, слід пам'ятати і про те, що відповідальність лежить на кожній людині зокрема. Як наголошував Лев Толстой, кожен хоче змінити людство, але ніхто не замислюється про те, як змінити себе. Цю думку розвивав у своїх виступах і Махатма Ганді, підкреслюючи: якщо ми хочемо змінити світ на краще, слід почати з себе і стати тією зміною, яку хочемо бачити в світі, додаючи водночас, що крихта практики варта більше, ніж тонна проповіді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для досягнення дослідницької мети ми проаналізували праці науковців, які тією чи іншою мірою вивчали питання етики та доброчесності державного управління. Посилання на їхні праці та розробки будуть подані у тексті наукової розвідки з обґрунтуванням основ, що стали її теоретико-методологічним підґрунтям.

З огляду на це, **мета статті** полягає у дослідженні взаємозв'язку засад громадської етики та доброчесності державного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Очевидним є те, що у нашому суспільстві, на жаль, існує тотальне неприйняття моральних цінностей, корупція й хабарництво. Це призводить до порушення норм морального і юридичного закону. Таким чином, відбувається підміна поняття «добро» певними симулякрами, а моральність і правова свідомість громадян зазнає в сучасних умовах суворого випробування. Отже, формується дефіцит не стільки соціальних, економічних і політичних, скільки моральних орієнтирів, цінностей і зразків поведінки. Тому «...перше, що потрібно зробити – це створити ефективну систему відповідальності влади за її діяльність» [2, с. 19].

Для того, щоб подолати труднощі у становленні демократичного громадянського суспільства, необхідно паралельно вирішувати й інше важливе завдання – створення правової держави, сильною своїм захистом прав і свобод людини, бо джерелом сили держави і суспільства є людина, її здібності і можливості. Саме тому «цінностями державного адміністрування... мають бути прозорість і підзвітність» [2, с. 18].

Приміром, Іммануїл Кант вважав, що про правовий порядок у правовій державі можна говорити лише там, де суспільство, незалежно від держави, має в своєму розпорядженні засоби і санкції для того, щоб змусити своїх членів дотримуватися певних моральних і поведінкових норми. А з моральних норм, відповідно, зростають правові. Це підтверджують і постійні соціологічні опитування, які вказують на те, що наявна розмитість моральних орієнтирів, нечіткість світоглядних і виховних позицій суспільства значною мірою видозмінює процес становлення особистості.

Щоб відбулися зміни у духовно-моральному стані суспільства, найперше годиться прищепити людям низку моральних цінностей: добро, взаємоповагу, патріотизм, згоду і любов до всіх, без винятку, людей. Врешті, на це вказують у свої публікаціях чимало західних дослідників [5, с. 71–83; 6, с. 147–168; 7, с. 236–244; 8, с. 185–215].

У суспільному моральному вихованні варто задіювати нові підходи до моральної гармонізації свідомості кожної людини. Творчість і просвіта за безпосередньої активної участі громадянина стають чільними складовими цього процесу. Моральне здоров'я громадянина, відтак і суспільства, формується з огляду на вплив на нього інформаційної площини. Сучасні інформаційні продукти перевантажені негативними образами. Це спричиняє зміни ціннісних установок, моральних орієнтирів. Від того, які ідеї пропагують засоби масової комунікації, як-от Інтернет-ресурси, телебачення, радіо, залежить формування і розвиток моральних установок громадян. На їхній основі, зокрема, ґрунтується громадська думка. Отже, у розвитку моральної свідомості людини важливе місце посідає гармонізація інформаційного суспільного простору.

Для здійснення означених цілей і, зокрема, для реалізації впливу громадянського суспільства на демократизацію публічно-адміністративних та економічних відносин та для розвитку сфери громадської етики та доброчесності державного управління в Україні потрібно вирішити такі першочергові завдання: розробка, спільно з владою, ефективної державної цільової програми для успішної реалізації планів із морального відродження суспільства; створення ціннісно-нормативної основи взаємодії влади різного рівня, суспільства, некомерційного сектору, бізнес-структур, засобів масової інформації, з метою спільної роботи в цьому напрямі; подальше вдосконалення наявних і розробка нових загальнодержавних і регіональних законів щодо державної підтримки діяльності громадських та інших недержавних некомерційних організацій, що здійснюють соціально значущу діяльність у сфері духовно-морального та патріотичного виховання, доброчинності, громадської освіти; визначення пріоритетів, завдань, принципів, основних напрямів і підходів у сфері духовно-морального виховання українців; популяризація через творчість і просвіту миру і згоди в українському суспільстві, встановлення і розвиток доброго і шанобливого діалогу між громадянами різних національностей, релігійних переконань тощо; активне впровадження заходів і нових форм пропагування моральності в навчальні програми для всіх ступенів і форм освіти; максимальне залучення жителів усіх регіонів України та різних громадських організацій до вивчення, поваги і поширення традиційних цінностей, головною з яких є моральність.

Ключем до розвитку громадянського суспільства є пошук, підтримка та захист

активістів різних громадських ініціатив, для яких моральне відродження громадянського суспільства може і повинно стати національною ідеєю України. Важливим є й те, що «аналіз управлінських рішень, прийнятих в Україні за роки її незалежного розвитку, свідчить про те, що вони розроблялися і приймалися в умовах відсутності достатнього обсягу об'єктивного психологічного аналізу процесів та явищ громадсько-політичного життя, насамперед їхньої глибинної природи. Це стосується, зокрема, міри готовності суспільства до тих чи інших змін в економіці, політиці, соціальних відносинах тощо» [1, с. 6].

У реалізації цієї мети актуалізується проблема комунікації і злагодженої співпраці влади і громадянського суспільства на демократичних засадах. Сутність демократії як влади народу нереалізована без солідарних дій самого народу. Громадянське суспільство можна також розглядати як народне самоврядування, здійснення якого можливе тільки на основі злагодженої моральної співпраці громадян. Громадянське суспільство не може існувати без спільної діяльності з державою як одним зі своїх активних елементів, хоча часто змушене протистояти його органічним недолікам, вдаватися до протестних дій в боротьбі за правду та дотримання норм демократії. Сучасне громадянське суспільство не може функціонувати без поєднання демократичних і владних форм управління. Проблема полягає в забезпеченні їх морального, суспільно контрольованого, оптимального і ефективного співвідношення. Україні слід активно розвивати демократичні елементи громадянського суспільства і солідарне самоврядування із застосуванням владних методів прогресивної модернізації державних і громадських інститутів. Злагоджені відносини і дії, демократія і громадянське суспільство, охоплюючи різний зміст і структуру, покликані виконувати єдині, взаємодоповнюючі функції з формування та забезпечення морального, узгодженого, вільного, правового, благополучного життя всіх членів суспільства. Гірт Букерт наголошує на тому, що «публічне управління не є якимось нейтральним, технічним процесом, натомість є діяльністю, яка тісно пов'язана з політикою, законом та громадянським суспільством» [4, с. 26].

Демократія – багатовимірне явище, сформоване з множинної системи взаємопов'язаних процедур і практично втілює всю сукупність чинних громадських цінностей, що вимагає для їх реалізації чимало інтелектуальних, практичних, а головне – моральних зусиль. Отож, практично всі демократичні принципи, проце-

дури і механізми – виборчі схеми під суворим громадським контролем, дотримання прав меншості й особистості, забезпечення свободи слова, думок і демонстрацій, поділ влади тощо – одночасно виступають як інструменти та форми здійснення злагоджених відносин. Можна сказати, що розвиток демократії – це рух до солідарного суспільства за допомогою солідарних дій. Реалізуючись через державну форму солідарних відносин, сучасна демократія характеризує їх рівень зрілості, характер і особливості. Зміни і трансформації в розбудові держави та демократичних системах обумовлюють той чи інший характер їхнього розвитку.

Беззаперечний вплив громадянського суспільства на демократизацію публічно адміністративних відносин розкривається у різноманітних визначеннях громадянського суспільства, що характеризують його як сферу самовияву вільних громадян і добровільно сформованих некомерційних асоціацій, як один із гарантів дотримання прав людини, як сукупність суспільних відносин поза рамками владно-державних і комерційних структур, але не поза межами держави як такої.

Розвинуте громадянське суспільство – найважливіша передумова побудови правової держави, її рівноправний партнер. Саме тому це суспільство з розвинутими економічними, культурними, правовими і політичними відносинами, суспільство громадян високого соціального, політичного, культурного і морального статусу, що створюють спільно з державою розвинуті правові відносини. Адже, «значущість відповідальності полягає також і в тому, що вона спонукає розвивати й усі інші якості відповідно до найвищих ціннісних критеріїв демократії й людяності» [2, с. 19].

За такого розуміння сутність громадянського суспільства доцільно тлумачити як товариство людей, що здатне до самоорганізації, самоуправління, здатне в своїй діяльності реалізовувати високі моральні принципи, спроможне забезпечити участь усіх членів суспільства в управлінському процесі, що є цільовою установкою, рух до якої реально починається з часу становлення і розвитку демократії.

Солідарне ставлення в громадянському суспільстві є станом взаємної інтелектуальної і духовної згоди. Це також процес узгодженої життєдіяльності багатьох суб'єктів, коли індивідуальна ідентичність, особисті інтенції і свідомість суб'єктів повністю співзвучні з інтересами і свідомістю їх спільнот і перетворюються в єдиний, загальний інтерес, в прагнення кожного і всіх до спільної мети, добра і гармонії.

Тому держава мусить бути сферою вільного спілкування, оскільки усі громадяни вільні,

тією комунікативною площиною, де всі люди прагнуть до спільного добра. Відтак, можемо ствердити, що громадянське суспільство – це сфера, в якій поєднуються загальні та приватні інтереси; це суспільство, що досягло партнерських відносин із державою і здатне контролювати державу, в якому можливість його членів реалізувати свої права і обов'язки доповнюється здатністю держави забезпечити безпеку суспільства загалом і окремих громадян. Це суспільство, у якому розвинені партнерські відносини між громадами, державою і економікою. Існує потреба у «досягненні спільності інтересів тих, хто управляє, і тих, ким управляють» [3, с. 6].

За широкого підходу, найважливіша функція громадянського суспільства – його участь у розвитку горизонтальних зв'язків і відносин, тобто формуванні громадянської культури. Це означає, що громадянське суспільство сприяє формуванню соціуму, структурованого за інтересами різних суб'єктів, що взаємодіють один з одним в умовах демократії. Це простежується за низкою позицій.

Інститути громадянського суспільства дозволяють, об'єднуючи людей за спільними інтересами, агрегувати і артикулювати для громадян, влади, суспільства загалом свою позицію з тих чи інших питань функціонування і розвитку суспільства. Особливо важливо це в ситуації вибору, коли обраний сценарій розвитку подій спричинить істотний, але різний вплив на життя громадян. Така консолідована позиція очевидна для всіх учасників соціальних відносин, її зручно враховувати у прийнятті рішень, а в умовах правової держави її неможливо ігнорувати. Отже, відбувається диференціація та інтеграція суспільства за врахування інтересів різних його мікрогруп, що вельми важливо під час напрацювання і реалізації будь-якого політичного рішення. Громадянське суспільство забезпечує формування в громадян у процесі їх соціалізації таких найважливіших якостей, як політична, громадянська, моральна відповідальність, навички участі в практиці повсякденних демократичних процедур, самоврядування, використання можливостей правових норм для вирішення своїх питань тощо.

Таким чином, виникає, розвивається і стає більш масово представленою така найважливіша якість особистості, що соціалізується, і «демосу» загалом, як громадянськість. Означене сприяє переходу від стану підданства до усвідомлення особистих прав, розвитку моралі і культури, узгодження (а якщо буде потрібно, то і захисту) інтересів з іншими громадянами і державними інститутами.

Громадянське суспільство дає соціуму певні соціальні та моральні гарантії в разі прийняття на себе зобов'язань щодо їх виконання. Громадянам, та й владним інституціям, із такими соціальними партнерами зручно співпрацювати. Громадянське суспільство є важливим джерелом потенційного опору свавіллю і тиранії правителів – чи це незаконні узурпатори чи фанатична більшість. Саме ця функція особливо важлива для зміцнення демократичних практик громадян, а її реалізація безумовно насторожує панівну еліту, а часом і спонукає її до спроб заборонити цей напрям функціонування громадянського суспільства. В умовах авторитарного режиму настороженість влади реалізується в діях, спрямованих на деградацію правозахисного сегмента громадянського суспільства. А це, своєю чергою, призводить до того, що відносини громадянського суспільства з владою трансформуються, і в повсякденній практиці починають домінувати відносини сервільності. Громадянське суспільство може надавати державі істотну допомогу в протидії руйнівним процесам у суспільстві, що мають аморальну сутність (скажімо, у запобіганні екстремізму і тероризму). Послабити мережеві переваги екстремістських і терористичних груп можна тільки в рамках мережевої діяльності громадянського суспільства, коли система протидії і профілактики охоплює неполітичні устремління людей, їхню побутову повсякденність, родинні, сімейні, сусідські, дружні зв'язки, які часто ніяк не пов'язані з механізмами державного управління.

Державно-правові особливості того чи іншого суспільства передбачають наявність властивих відповідному етапу в його розвитку способів і методів правового регулювання суспільних відносин. У сучасних умовах очевидно, що чимало моментів у суспільно-політичному та соціально-економічному житті країни пов'язані зі становленням і вдосконаленням громадянського суспільства. Ця ситуація актуалізує посилення соціальної активності громадян у всіх напрямках життєдіяльності. Нині надзвичайного значення набуває об'єднання зусиль і держави і соціуму для утвердження цінностей громадянського суспільства в суспільній свідомості як правильного суспільства, вистражданого всією країною. Сучасна специфіка самоорганізації соціуму і динаміка суспільних відносин характеризуються тими формами соціальної активності людей, які затребувані сьгоднішніми потребами державно-правового розвитку суспільства.

Залежно від специфіки розвитку сучасного світу змінюються і особливості суспільних

відносин, які щодня набувають нових нюансів і стають дедалі складнішими. У зв'язку з цим ускладнюється завдання із регулювання суспільних відносин, без розв'язання якого неможливе формування і громадського та правового порядку в країні.

Незважаючи на те, що сучасний світ розвивається швидкими темпами, за якими важко встигнути, суспільні відносини потребують своєчасного і якісного регулювання, і така ситуація притаманна всім без винятку державам. Водночас держава в особі своїх органів влади не встигає повною мірою приділяти відповідну увагу всім аспектам взаємин людей, і змушена займатися пошуком відповідних способів вирішення проблем, які постійно виникають у соціумі. У сучасному світі до вирішення злободенних питань у розвинених країнах дедалі частіше вдається залучати такі організаційні структури, які, з одного боку, тісно пов'язані з державою, а з іншого боку, є самостійними органами і беруть активну участь у вирішенні нагальних проблем людей. Безперечно, для формування таких організаційних структур потрібні певні умови і передумови: політичні, економічні, соціальні. І ці структури повинні володіти високими моральними якостями, щоб мати змогу авторитетно та справедливо вирішувати завдання, які треба врегулювати. Люди з давніх пір шукають можливість самостійно вирішувати свої проблеми. Попри те, вони прагнуть залагоджувати свої проблеми, не остерегаючись настання несприятливих із точки зору закону наслідків, які пов'язані з примусовою силою держави.

Висновки. Правильно влаштоване суспільство спирається на два моральні принципи. Перший: люди довіряють один одному, суспільним інститутам і владі, а влада довіряє їм. Другий: суспільні відносини, особливо розподіл і обмін, влаштовані більш-менш справедливо із загальної точки зору, тобто люди переважно згодні з правилами розподілу.

Принципи рівності, свободи, законності, чесності визначальні для розуміння справедливості як основи суспільного устрою. Вільний той, хто не залежить від іншої людини, а зважає на загальний закон, той, хто розуміє свій обов'язок перед іншими і собою.

Примус не може бути справедливим. Але якщо античне суспільство вимагало справедливості, передусім, від богів, а середньовіччя –

від єдиного Бога, то сучасне суспільство вимагає справедливості правил. Тому суспільство вимагає справедливості навіть не від конкретної людини – правителя або політичного лідера, а від системи. Процвітаюче суспільство – це системно організоване суспільство вільних індивідів, які є рівними перед законом і мають рівні права. Все це доводить те, що сьогодні в нашій країні можна побачити як основні ознаки громадянського суспільства, що дозволяють ствердно говорити його функціонування в Україні громадянського суспільства, так і проблеми його подальшого вдосконалення.

Своєю чергою, це є підтвердженням того, що специфіка сучасного стану суспільних відносин вимагає, по-перше, об'єднання зусиль і держави, і суспільства для утвердження цінностей громадянського суспільства в суспільній свідомості як правильного суспільства, вистражданого нашим народом. По-друге, динаміка суспільних відносин вимагає того, щоб зусилля і держави, і суспільства були об'єднані в напрямі підвищення рівня самоорганізації соціуму, розвитку різних форм соціальної активності людей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності: монографія. Київ: Центр інституц. розвитку держ. служби, 2006. 256 с.
2. Малюська В. А. Ціннісні аспекти державного управління в Україні. *Держава та регіони. Серія: державне управління*. 2010. № 4. С. 17–20.
3. Ребкало В. А., Козаков В. М., Шахов В. А. Ціннісні пріоритети державного управління в Україні: конспект лекцій. Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 48 с.
4. Bouckaert G. Modernizing the Rechtsstaat: Paradoxes of the Management Agenda. Berlin: Duncker & Humblot, 2002. P. 71–83.
5. Menzel C. Donald. Research on Ethics and Integrity in Governance: A Review and Assessment. *Public Integrity*. 2005. Vol. 7. Iss. 2. P. 147–168. Doi: 10.1080/10999922.2005.11051272
6. Năstase Andreea. (2014) Catering to Organizational Needs in Ethics Management: The Case of the European Commission. *International Journal of Public Administration*. 2014. Vol. 37. Iss. 2. P. 93–105.
7. Scherkoske G. Could integrity be an epistemic virtue? *International Journal of Philosophical Studies*. 2012. Vol. 20. Iss. 2. P. 185–215.
8. Steden van Ronald. (2020) Blind Spots in Public Ethics and Integrity Research: What Public Administration Scholars Can Learn from Aristotle. *Public Integrity*. Vol. 22. Iss. 3. P. 236–244. Doi: 10.1080/10999922.2020.1714412